

tamen bene fortiter inclinando, cui inclinationi per virtutem resistit, sicut dicit
 Ptolemeus quod vir sapiens dominabitur astris, et etiam patet in *De secretis*
 140 *secretorum*.

<18> Ad secundam: concedo quod talis gubernatio fit per cognitionem. Intel-
 ligentia tamen alio modo cognoscit quam nos, quia forte sufficit ad hoc cognitio
 universalis qua intendit movere celum.

<19> Ad tertiam: solutum est, quia non solum agunt per lumen, sed per
 145 influentiam; ideo possunt agere infra terram.

<20> Ad quartam, cum dicitur: « agens et patiens communicant etc. »; iste
 condiciones, ut patet tertio *Physicorum*¹⁴, intelliguntur quando utrumque est
 agens particulare et corruptibile; sed non de agente universali, sicut est celum.

4 <I.4 Utrum aliquis motus localis in istis infe- rioribus sit effective a celo>

<1> Queritur quarto utrum aliquis motus localis in istis inferioribus sit ef-
 fective a celo. Quia in precedenti questione dictum est | quod celum agit in istis M 20vb
 | inferioribus mediante motu, lumine et etiam influentia¹, ideo nunc queritur de D 60rb
 motu.

<Rationes quod non>

5 <2> Et arguitur quod non, quia intelligentia est appropriata orbi, et non istis
 inferioribus; igitur solum movet orbem, et non ista inferiora.

<3> Secundo: omnis motus inferior, si est naturalis et hoc inferior, est a forma
 vel inclinatione mobilis, et non a celo vel intelligentia; et si est violentus semper
 oportet ponere aliquid violentans. Etiam: celum nichil agit contra naturam.

10 <4> Tertio: de igne in spera, quia unius corporis simplicis est unus motus
 simplex, ut dicitur primo *Celi*²; cum ergo ignis naturaliter habeat motum sur-
 sum, non habet alium motum nisi sit violentus; ergo non movetur circulariter a
 celo.

<5> Quarto: talis motus non potest esse naturalis, quia habet alium; nec vio-
 15 lentus, quia movetur a celo motu perpetuo, et nullum violentum est perpetuum,

¹⁴ARISTOTELES, *Physica*, I, III, 2, 202 a 5-8.

¹I.3, secunda conclusio.

²ARISTOTELES, *De caelo*, I, 2, 268 b 30-269 a 2.

5 orbi] ex duodecimo Metaphysice add. C M 7 et hoc inferior] om. C M 12-13 non
 movetur circulariter a celo] habet talem violente motum a celo D 14 alium] naturalem ut
 dictum est add. C M 15 movetur a celo motu perpetuo] si movetur a celo hoc est perpetue
 ut patet primo huius C M

ut dicitur primo *Celi*³.

<6> Quinto: omne corpus naturale, quando est extra locum naturale, movetur illic, et dum pervenit, quiescit naturaliter; ergo cum locum sursum sit naturalis igni, ignis naturaliter habet quiescere.

<7> Ultimo: sicut videmus de terra, que quiescit in loco suo, et alia elementa, ita a simili debet esse de igne; nec debet esse peioris conditionis, ut non dimittatur in pace in loco suo. 20

<In oppositum>

<8> Oppositum patet ex precedenti questione, ubi dicitur quod celum agit per motum⁴, et Aristoteles in textu, capitulo tertio⁵, probat quod ignis movetur circulariter in sua spera, et etiam superior pars aeris, usque ad superficies altissimorum montium. 25

<Responsio>

<9> De questione est sciendum quod multipliciter dicitur aliquid moveri a celo, seu ab intelligentia. Primo modo: immediate ab intelligentia; et sic movetur celum.

<10> Secundo modo: hic inferius mediante alteratione, sicut calefactione per lumen; et sic dicimus quod Sol et stelle elevant vapores sursum, quod per alterationem disponunt ad motum sursum et ad levitatem. 30

<11> Tertio: dicitur movere localiter, sicut agens universale mediatum; et sic celum movet lapidem deorsum, quia concurrunt, cum forma et gravitate, ad causandum talem motum. 35

<12> Quarto: sicut agens universale cum immediatum quodammodo; et sic dicimus quod natura universalis, aut celum, movet aquam sursum ne fiat vacuum, quando attrahit aer per calamum cuius extremitas est in aqua; et sic talis motus non diceretur violentus, sed naturalis a natura universali.

<13> Quinto: movet celum inferiora mediante solu motu locali; sic dicitur quod movet speram ignis, vel ignem in spera, quia propter nimiam velocitatem trahit secum ignem tali motu. 40

³ARISTOTELES, *De caelo*, II, 2, 286 a 17-18; cf. *Auctoritates Aristotelis*, ed. J. HAMESSE, p. 163, n. 50.

⁴1.3 *Utrum omnis virtus inferior a superioribus, scilicet a supercelestibus, gubernetur*, secunda conclusio.

⁵ARISTOTELES, *Meteorologica*, I, 3, 341 a 28-31.

<14> Primo igitur videndum est si ibi sursum sit aliquis ignis. Et probat
 unus doctor quod non, quia ibi non apparet nec lucet, nec videtur necessitas
 45 ponendi talem speram magnam. Secundo: quia videmus quod omne elementum
 et corpus simplex ornatur aliquo vivente, sicut in terra sunt aliqua viventia, et
 etiam in aere et aqua. Et etiam secundum Platonem stelle sunt in celo ex quibus
 ornatur, et sunt corpora animata⁶. Modo, in igne non sunt aliqua talia viventia.

<15> Pono tamen conclusionem oppositam, quod ibi est ignis in spera multo
 50 maiori quam sit aer. Patet ratione Aristotelis: quia si totum esset unum elemen-
 tum, sicut aer, tunc elementa non essent debite proportionata, immo aer esset
 nimis magnus. Secundo: in secundo *De generatione*⁷ probatum est per combina-
 tiones qualitatum primarum que sunt sex combinationes, quarum quatuor sunt
 possibiles, quod sunt quatuor elementa. Et nos videmus quod alia, sicut terra,
 55 aqua, aer, habent regiones ordinatas; igitur etiam ignis habebit unam regionem.
 Tertio patet a signo: quia flamma in qua dominatur ignis tendit sursum, et inde
 signum est quod ibi est regio propria ipsius ignis, sicut adamas tendit versus
 polum, et causa est quia ibi sunt minerie ubi sunt tales lapides. Quarto patet
 alio signo: quando exalationes eleuantur valde sursum, tunc inflammantur sicut
 60 comete etc.; et ideo signum est quod appropinquat ad locum ipsius ignis et ad
 calidam regionem.

<16> Ad rationes doctorum. Ad primam: dico quod ignis purus | non lucet, D 60va
 sed flamma bene, que non est ignis, sed fumus ardens. Et ideo talis ignis est
 purus, non turbidus, ut dicit auctor *De spera*⁸, et invisibilis, tanto rarior aere
 65 quanto aer est rarior aqua et aqua terra.

<17> Ad aliam: diceretur quod non est necessarium quod ibi sint viventia,
 quia omne vivens nutritur in mixtis, unde purum elementum non nutrit, ut dicit
 Commentator, secundo *De anima* et naturales. Et ideo viventia sunt ubi sunt
 mixta, et ille ignis est valde purus, ut dictum est. Potest tamen dici quod ibi
 70 sunt viventia, scilicet quidam spiritus, vel demones, aut aliquid tale.

<17> Tunc secundo videndum est si talis ignis moveatur circulariter. Et est

⁶PLATO, *Timaus*, 40b.

⁷ARISTOTELES, *De generatione et corruptione*, II, 3, 330 a 30-330 b 7.

⁸JOHANNES DE SACROBOSCO, *De sphaera*, I, p. 78: « Est enim terra tamquam circa aerem
 ignis est, illic *purus et non turbidus*, orbem lune attingens [...] ».

44 non] et probat *add. D* 45 talem] ignem vel *add. M* 47 sunt] *om. D* 49-50 in
 spera multo maiori] occupans plus de loco *C M* 50 sit] facit totus *C M* 52 est] *om. D*
 55 ordinatas] determinatas *M* 58 et causa est quia ibi sunt minerie ubi sunt tales lapides]
om. C M 60 ad] *om. D* 63 ignis] qui est sursusm *add. C M* 64 et] *om. D* 68 et
 naturales] *om. C M* 70 aut aliquid tale] sicut dicit Witelo in libro De natura demonum
add. C M

prima distinctio: sicut visum est in una questione⁹: contigua sunt ita proxima
 M 21ra sicut sunt continua; modo, talium | corporum quidam sunt perfectissime planata,
 sive polita vel levigata (sive sunt plana, sive sperica), sed alia sunt non perfecte
 polita, immo aspera. Tunc dico correlarie quod nullum asperum et politum 75
 possunt esse contigua per totum: patet statim, quia tunc esset vacuum inter illas
 asperitates, si non repleretur locus per asperitatem corporis coniuncti. Tertia
 distinctio: quod corpus contiguum alteri tripliciter potest moveri: uno modo
 versus sibi contiguum, illud pellendo, sicut homo expellit aerem ante se; secundo,
 recedendo, et per accidens attrahendo sibi contiguum, sicut homo dum movetur 80
 attrahit aerem qui est retro se; tertio, lateraliter distrahendo, sicut homo movet
 aerem collateralem. Et secundum hoc triplex est motus violentus a corpore
 contiguo, scilicet expulsio, attractio, detractio, et hoc sive moveatur circulariter
 sive recte.

<18> Tunc pono conclusionem quod nullum corpus perfecte planum detra- 85
 hit corpus sibi contiguum, licet possit expellere vel attrahere. Patet: quia om-
 nis talis detractio fit per interpositionem partium asperarum invicem, sic quod
 unum intrat in aliud secundum tales partes. Et ideo puto quod si esset una rota
 perfectissime plana, que solum moveretur circulariter, ipsa non moveret aerem
 circumstantem. 90

<19> Ex hoc sequitur correlarie quod in celo una spera non detrahit aliam,
 nec violentat, quamvis moveatur diversimode. Et hoc innuit Commentator,
 secundo *Celi*, ubi dicit quod ibi non est motus raptus, nisi methaphorice et
 similitudinarie, quia rapere et detrahere est cum violentia, ut ipse dicit.

<20> Secundum est quod nec etiam celum motu suo rapit aut detrahit ista 95
 inferiora, sicut est spera ignis. Patet: quia superficies concava orbis Lune est
 perfectissime polita – patet secundo *Celi*¹⁰ –; igitur superficies convexa ignis
 sibi contigua est perfecte plana, per primum correlarium; ergo non se invicem
 detrahunt, immo tunc ignis impediret motum celi. Nec obstat quod dicit Aristo-
 oteles, secundo *Celi*, quod in istis inferioribus nichil est perfecte spericum, quia 100
 talis ignis non est spericus per naturam suam, ut dicitur tertio *Celi*¹¹, sed habet
 hanc figuram a continente.

<21> Secunda conclusio: quod probabiliter potest dici quod ignis in sua
 spera non movetur. Patet ex dicto correlario: quia non trahitur nec rapitur a

⁹I.2, *Utrum iste mundus inferior sit contiguus ipsi celo*, art. primum.

¹⁰ARISTOTELES, *De caelo*, II, 10, 291 b 11-23.

¹¹ARISTOTELES, *De caelo*, III, 8, 306 b 32-307 b 11.

88 in] om. D 88 puto] om. D 89 ipsa] quod D 96 superficies concava orbis Lune]
 sicut superficies concava ipsius celi C M 97 polita] scrips. polita correx. in marg. sperica
 D 98 contigua] continua D 104 dicto] quinto D

105 celo. Secundo: quia si hoc esset naturaliter, tunc fieret ab intelligentia, et tunc
 si adderetur aliquid, amplius non moveretur, ut patet secundo *Celi*¹². Tertio:
 non videtur quin resisteret cum inclineretur ad quietem, et tunc esset violente.
 Quarto: non obstat de cometis, que moventur, quia hoc non est ad motum ignis,
 sed per alterationem stellarum, et videtur difficile si movetur eodem modo sicut
 110 orbis Lune et secundum accessum vel recessum in zodiaco.

<22> Hoc non obstante est tertia conclusio quod movetur secundum Aristotelem. Cuius signum | est quia comete moventur circulariter, que sunt in aere; C 53vb
 et per consequens aer et ignis ita moventur. Etiam: videtur rationale quod, sicut patet in textu, spere superiores moventur velocius, et alie tardius; et motus
 115 Lune est magne velocitatis. Etiam: quod descendendo inferius sit aliquid quod moveatur tardius, sicut ignis, et | postea adhuc tardius, sicut aer. D 60vb

<23> Ideo ad rationes alterius opponentis. Ad primam: concedo quod hoc non est motus tractus, sed per naturalem inclinationem impressam a celo in ipso igne.

120 <24> Ad secundam: dico quod intelligentia non est adhuc appropriata sicut suo orbi, quia tunc ignis esset animatus sicut celum, ideo non movet immediate, sed per impressam inclinationem, ut dictum est, que imprimitur in cometa vel aliquod tale quando venit de novo.

<25> Ad tertiam: dico quod non resistit, quia ista impressio est sibi naturalis,
 125 et ideo est quodammodo motus voluntarius ab intelligentia.

<Ad rationes>

<26> Ad rationes in oppositum. Quedam sunt solute. Ad primam: concedo quod intelligentia applicata orbi tamen mediante orbe influit inferius et causat multos motus.

130 <27> Ad secundam: dico quod aliqui motus tales sunt naturales, nec fiunt solum ab inclinatione mobilis, sed cum hoc ab agente universali, et aliquando sunt violenti respectu nature particularis, et non universalis, ideo simpliciter nichil est contra naturam.

<28> Ad tertiam, de igne: concedo quod unius corporis simplicis est unus motus simplex per suam formam propriam, sicut per levitatem, sed potest habere
 135 alium ab agente universali per virtutem impressam.

<29> Ad quartam: dico quod iste motus non est violentus, nec contra natu-

¹²ARISTOTELES, *De caelo*, II, 12, 293 a 10-14.

110 Lune] et ita velociter *add. C M* 111-112 Aristotelem] quod *M* 113 aer] superior *add. C M* 116 postea adhuc] aliquis *D* 122 que] etc. *add. D*

ram particularem, sed preter eam, et non preter naturam universalem.

<30> Ad quintam: dico concedendo quod omne corpus in loco naturali sic quiescit quod non movetur ab illo, sed tamen bene movetur in illo.

<31> Ad ultimam, de terra et aliis: dico quod non est simile, quia non sunt ita vicina nec ita propinqua ipsi celo, ideo non recipiunt talem impressionem. Et hoc est magis de perfectione ignis quam si non moveretur sic; immo quantum ad hoc est nobilior quam terra, et magis assimilatur suis propinquis.

Et sic patet questio.

5 <I.5 Utrum, cessante motu celi, fierent generationes, alterationes, impressiones et similia in istis inferioribus>

M 21rb Consequenter quinto queritur utrum, cessante motu celi, fierent generationes, alterationes, impressiones et similia in istis inferioribus.

<Rationes quod sic>

<1> Arguitur quod sic. Primo: quia non videtur quin ignis adhuc calefaceret stuppam approximatum et quin possit movere manum; et ita de aliis.

<2> Secundo: si nunc cessaret, aut ista inferiora conservarentur in eodem statu in perpetuum – et hoc non, quia tunc esset eis melius quam nunc, quod est inconueniens, quia universum est optime dispositum, et adhuc essent composita ex materia et contrariis; et per consequens essent corruptibilia. Et si corrumpantur, cum corruptio unius sit generatio alterius, et etiam e contrario, tunc fierent generationes et per consequens alterationes; etc.

<3> Tertio: celum regit inferiora, ut dicit Aristoteles; modo, cessante principe regente, adhuc subditi agerent, licet non ita ordinate; igitur, cessante celo, adhuc inferiora agerent, quamvis inordinate.

<In oppositum>

<4> Oppositum patet per Aristotelem¹, quia totum gubernatur virtutibus

¹ARISTOTELES, *Meteorologica*, I, 2, 339 a 22-24.

139 illo] sicut celum *add. C M* 140 et aliis] *om. C M* 141 nec ita propinqua] *om. C M* 4 stuppam approximatum] passo approximato et combureret *C M* 8 materia] et forma *add. M* 9 corruptio unius sit generatio alterius] generatio unius sit corruptio alterius *D* 13 inordinate] non ita ordinate *C M* 14 per Aristotelem] primo capitulo et secundum alios *C M*